

LA PRE-QUARESMA I LA QUARESMA EN EL SACRAMENTARI DE SANT CUGAT DEL VALLÈS

—Barcelona, Arx. de la Corona d'Aragó, Ms. Sant Cugat 47—

per JOAN BELLAVISTA

L'intent d'esbrinar, un cop més, fins on arriba el marge d'originalitat i independència de la litúrgia romana a Catalunya, després de la unificació, ens ha portat a l'estudi d'un sacramentari monacal del segle XII, que aquí anomenem de Sant Cugat per raó de la seva procedència.

Cenyint-nos només al temps que comprèn la Septuagèsima i la Quaresma, hom hi troba quaranta-cinc peces que no figuren en el prototip *Hadrianum* originari. En elles fixarem en primer lloc la nostra atenció. Per raons de claredat transcriurem llurs *incipit*, juntament amb els que corresponen al sacramentari Adrià per a la mateixa missa, en tots els casos que serà possible.

Avançant una mica més, analitzarem el resultat de comparar les peces pròpies del Ms. 47 en relació amb l'*Hadrianum*, amb les dels sacramentaris catalans més coneguts.

Finalment veurem com es troben aquestes peces en relació amb el gregorià de tipus paduà i també amb el sacramentari de Trento (= Castel del Buon Consiglio).¹ Els estudis recents veuen a la base d'aquest sacramentari un gregorià de tipus I, anterior a les addicions del papa Sergi (687-701).² És, doncs, natural que cerquem la relació de les peces pròpies del Ms. 47, objecte del present estudi, amb les de l'esmentat còdex tridentí.

Un resultat indirecte d'aquest treball esperem que sigui la llum que pugui sorgir per ajudar a veure la situació dels sacramentaris catalans i les línies d'aproximació amb les fonts i entre ells, com a indicis d'una filiació probable.

1. Còdex de Trento, edició parcial, J. DESHUSSES, *Le sacramentaire grégorien. Ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits*. Friburg, Suïssa, 1971, 708-715.

2. *Ibid.* 71-72.

II. COMPARACIÓ DEL SACRAMENTARI DE SANT CUGAT AMB ELS PRINCIPALS SACRAMENTARIS CATALANS I AMB ELS DE PADUA I TRENTO⁴

1 *Postcomunió de Sexagèsima*

Té la mateixa postcomunió de SCu 47 f. 30, el sacramentari de Tor 47 f. 7^v. Coincideixen amb Ha 149, Rip 65, Vic 68, f. 20, SB f 8^v i Tren. Pa 123 en té una de pròpia que és *Sit nobis quaesumus*.

2 *Secreta del diumenge de Quinquagèsima*

Coincideix amb SCu 47 f. 30, Tor 41 f. 8. La tenen igual Ha 151, Pa 125, Rip 67, Vic 68 f. 20, SB f. 8^v i Tren.

3 *Collecta del dijous de Quinquagèsima*

És coincident amb l'oració de SCu 47 f. 31, el Sacramentari de Tren. Tenen la mateixa d'Ha 158, Rip 77, Vic 68 f. 21, Tor 47 f. 8^v i SB f. 10.

4 *Secreta de dijous de Quinquagèsima*

Coincideix amb la del SCu 47 f. 31, la de Tor 41 f. 8^v Amb Ha 159 coincideixen Rip 78, Vic 68 f. 21, SB f. 10 i Tren.

5 *Postcomunió del divendres de Quinquagèsima*

És la mateixa a SCu 47 f. 31^v i a Tor 41 f. 8^v. La tenen igual a la de l'Ha 164, Pa 134, Rip 85, Vic 68 f. 22^v i SB f. 11, i Tren.

Missa del dissabte de Quinquagèsima

6 *Collecta*. Els sacramentaris que tenen aquesta missa coincideixen amb SCu 47 f. 32. Són Rip 87, Vic 68 f. 23 i Tor 41 f. 9.

4. Sigles:

Ha = Sacramentari gregorià de tipus *Hadrianum*; cf. ed. J. DESHUSSES, *Le sacramentaire grégorien, op. cit.*

Pa = Sacramentari gregorià de tipus Ms. de Pàdua D 47; cfr. ed. J. DESHUSSES, *Le sacramentaire grégorien, op. cit.*, 609-684.

Tren = Sacramentari de Trento, ed. J. DESHUSSES, *Le sacramentaire grégorien, op. cit.* 708-715.

MP = M. S. GROS. *El «Missale Parvum» de Vic*, «Hispania Sacra», 21 (1968) 313-377.

Rip = A. OLIVAR. *Sacramentarium Rivipullense*. Madrid-Barcelona, 1964.

SCu 47 = Barcelona, Ms. 47. Arx. Corona l'Aragó.

Vic 68 = Ms. 68, Mus. Episc. de Vic.

SB = Ciutat del Vaticà, Ms. Vat. Lat. 3542.

Tor 41 = Ms. 41, Bibl. Cap. de Tortosa; ed. parcial J. JANINI *Hispania Sacra* 19 (1968), 8-22.

Gir 46 = Ms. 46, Mus. Dioc. de Girona, ed. parcial J. JANINI, *Miscel·lània Litúrgica II*, Barcelona 1984, 59-66.

I. DIFERENCIA DE PECES ENTRE EL SACRAMENTARI DE SANT CUGAT I L'«HADRIANUM»

		<i>Sacr. St. Cugat</i>		<i>Sacr. gregorià «Hadrianum»³</i>		
1.	Dominica Sexagèsima.	Post Com.	f. 30	Sacre nobis quaesumus domine mensae libatio...	149	Supplices te rogamus...
2.	» Quinquagèsima.	Secr.		Oblatum tibi domine sacrificium...	151	Haec hostia domine quaesumus...
3.	Fer. V ^a Heb. Quinq.	Col.	f. 31	Da quaesumus domine fidelibus tuis...	158	Deus qui culpa ofenderis...
4.	» » » »	Secr.		Suscipe creator omnipotens deus...	159	Sacrificiis praesentibus...
5.	Fer. VI » »	Post Com.	f. 31 ^v	Repleti sumus domine participatione caelesti...	164	Spiritum in nobis domine...
6.	Sab. » »	Col.	f. 32	Observationes huius annue...		
7.	» » » »	Secr.		Suscipe domine sacrificium		
8.	» » » »	Post Com.		Caelestis vitae munere...		
9.	» » » »	Sup. Pop.		Adesto domine supplicationibus nostris...		
10.	Fer. II Hebd. I Quad.	Secr.	f. 32	Accepta tibi sit domine...	172	Munera domine oblata...
11.	Fer. III Hebd. I Quad.	Sup. Pop.	f. 32 ^v	Super populum tuum quaesumus domine...	178	Ascendant ad te domine...
12.	Fer. V ^a Hebd. I Quad.	Col.	f. 33	Omnipotens sempiternus deus qui in observatione...	184	Devotionem populi tui...
13.	» » » »	Secr.		Suscipe domine ieiunium nostrum...	185	Sacrificia domine quaesumus...
14.	Dom. II Quad.	Secr.	f. 34	Ecclesiae tuae domine munere...	203	Sacrificiis praesentibus...
15.	Fer. V Hebd. II Quad.	Secr.	f. 35	Accepta tibi sint...	218	Praesente sacrificio...
16.	» » » »	Post Com.	f. 35 ^v	Prebeant nobis domine...	219	Gratia tua nos...
17.	» » » »	Sup. Pop.		Respice domine propitius...	220	Adesto domine famulis tuis...
18.	» » » III Quad.	Col.	f. 37	Concede quaesumus omnipotens ut ieiunorum		
19.	» » » »	Secr.		Fac nos quaesumus domine et ad sancta...		
20.	» » » »	Alia Post Com.	f. 37 ^v	Sit nobis domine sacramenti...		
21.	Sab. Hebd. III Quad.	Col.	f. 38	Ieiunia quaesumus domine quae sacris...	252	Praesta quaesumus omnipotens deus ut qui se affligendo...
22.	» » » »	Sup. Pop.		Respice domine propitius...	255	Praetende domine fidelibus...
23.	Fer. II Hebd. IV Quad.	Secr.	f. 38 ^v	Benedictio quaesumus domine...	261	Oblatum tibi domine sacrificium...
24.	» » » »	Sup. Pop.		Adsit domine quaesumus propitiatio tua...	263	Deprecationem nostram...
25.	Fer. III Hebd. IV Quad.	Secr.		Oblatis tibi domine sacrificiis...	265	Haec hostia domine quaesumus emundet...
26.	» » » »	Post Com.		Sit nobis domine quaesumus...	266	Huius nos domine perceptio sacramenti...
27.	» IV » »	Sup. Pop.	f. 39	Benedictionem tuam domine...	272	Pateant aures misericordiae...
28.	» V » »	Col.	f. 39 ^v	Populi tui deus defensor...	273	Praesta quaesumus omnipotens deus ut quos...
29.	» » » »	Secr.		Efficiatur haec hostia...	274	Purifica nos misericors deus...
30.	» » » »	Sup. Pop.		Sancta tua nos domine...	275	Caelestia dona capientibus...
31.	» II » in passione Domini.	Sup. Pop.	f. 40 ^v	Benedictio domine quaesumus...	291	Da quaesumus domine populo tuo...
32.	» IV » » » »	Sup. Pop.	f. 41	Protegat quaesumus domine tua dextera...	299	Adesto supplicationibus nostris...
33.	» V » » » »	Post Com.	f. 41 ^v	Vegetet nos domine...	302	Quod ore sumpsimus domine...
34.	» » » » » »	Sup. Pop.		Succurre quaesumus domine...	303	Esto quaesumus domine propitius...
35.	» VI » » » »	Secr.		Purifica nos misericors deus...	305	Praesta nobis misericors deus...
36.	Sab. » » » » »	Col.	f. 42	Da nobis quaesumus domine observantiam...	308	Proficiat quaesumus domine plebs...
37.	» » » » » »	Secr.		Praesta quaesumus omnipotens deus ut ieiunorum...	309	Cunctis nos quaesumus domine reatibus...
38.	» » » » » »	Post Com.		Adesto domine fidelibus tuis...	310	Divini saciati muneris...
39.	Dom. in die ramis palmarum	Secr.		Ipsa maiestati tua quaesumus domine...	213	Concede quaesumus domine ut oculis...
40.	Fer. II Hebd. maior	Alia Col.	f. 42 ^v	Da quaesumus omnipotens deus ut quod...		
41.	» » » » »	Secr.		Respice domine propitius sacra munera...	216	Haec sacrificia nos...
42.	» III » » » »	Alia Col.	f. 43	Deus qui per sanguinem...		
43.	» » » » » »	Secr.		Fac quaesumus omnipotens deus ut qui...	320	Sacrificia nos quaesumus...
44.	» » » » » »	Post Com.		Repleti domine sacri muneris...	321	Sanctificationibus tuis...
45.	» IV » » » »	Secr.	f. 43 ^v	Sacrificia nos domine...	325	Purifica nos misericors deus...

3. L'enumeració de les peces de l'*Hadrianum*, és la de l'edició de J. Deshusses, *Le sacramentaire grégorien, op. cit.*

- 7 *Secreta*. Coincideixen amb SCu 47 f. 32, Rip 88, Vic 68 f. 23 i Tor 41 f. 9.
- 8 *Postcomunió*. La postcomunió de SCu 47 f. 32, és la mateixa que es troba a Rip 89, Vic 68 f. 23 i Tor 41 f. 9.
- 9 *Oració sobre el poble*. A l'únic sacramentari entre els comparats on l'hem trobada és en el de Vic 68 f. 23, però amb el text següent, *Respice domine quaesumus*.
- 10 *Secreta del dilluns de la 1.ª setmana de Quaresma*
La mateixa de SCu 47 f. 32, es troba també a Pa 143 i a Tor 41 f. 9. Els restants sacramentaris repeteixen la d'Ha 172; són Rip 96, Vic 68 f. 24, SB f. 11^v i Tren.
- 11 *Oració sobre el poble del dimarts de la 1.ª setmana de Quaresma*
La de SCu 47 f. 32^v és alhora la de Tor 41 f. 10. La de l'Ha 178 és compartida per Pa 159, Rip 104, Vic 68 f. 25, SB f. 11^v i Tren.
- 12 *Collecta del dijous de la 1.ª setmana de Quaresma*
Aquesta collecta del SCu 47 f. 33 es troba també a Rip 111, Tor 41 f. 10^v i Tren 339. La de l'Ha 180 la tenen també Vic 68, f. 26 i SB f. 13. El Pa 155 té *Aufer a nobis*.
- 13 *Secreta del dijous de la 1.^a setmana de Quaresma*
La secreta de SCu 47 f. 33, de procedència hispànica,⁵ és coincident amb de Tor 41 f. 10^v. La d'Ha 185 és seguida per Rip 112, Vic 68 f. 26^v, i SB f. 13. La de Pa 156 és *Sacrificium domine observantiae*, i la de Tren 340, *Concede quaesumus omnipotens deus ut huius sacrificii...*
- 14 *Secreta del II.^a diumenge de Quaresma*
La de SCu 47 f. 34, que és la del Sacr. Gelasí per a aquest mateix dia,⁶ es troba igualment a Tor 41 f. 11. Els restants sacramentaris tenen la d'Ha 203, i són Pa 175, Rip 133, Vic 68 f. 28^v, SB f. 14^v i Tren.
- Missa del dijous de la II.^a setmana de Quaresma*
- 15 *Secreta*. La de SCu 47 f. 35 és compartida per Rip 151, Tor 41 f. 12^v i Tren 344. La de l'Ha 218 només la té Pa 190. La de Vic 68 f. 30, *Presente sacrificio* és comuna amb la del SB f. 16.

5. M. FEROLIN, *Liber mozarabicus sacramentorum*, París 1912, n. 494, col. 212.

6. L. C. MOHLBERG, *Liber sacramentorum romanae aeclesiae*, Roma 1960, n. 165, 29.

16 *Postcomunió*. La del SCu f. 35^v és comuna amb la de Rip 153, Tor 41 f. 12^r i Tren. 345. La de l'Ha 219 es troba a Vic 68 f. 30^v, SB. f. 16. *Tuorum nos domine* és la de Pa 191.

17 *Oració sobre el poble*.

L'oració és del SCu 47 f. 35^v és també la de Rip 154, Tor 41 f. 12^r i Tren 346. La de l'Ha 220, la comparteixen Vic 68 f. 30^r i SB f. 16. *Da quesumus omnipotens deus populis*, és la de Pa 192.

Missa del dijous de la II.^a setmana de Quaresma

18 *Collecta*. La collecta és una de les tres oracions d'aquesta missa que el SC 47 f. 14 té de més en relació amb el formulari de l'Ha. Els quatre manuscrits que la tenen idèntica al que aquí estudiem són Rip 184, Tor 41 f. 14, SB f. 18^v i Tren 347.

19 *Secreta*. La del Ms. 47 de SCu f. 14, és la mateixa que hi ha als sacramentaris de Rip. 186, Tor 41 f. 14, SB f. 19 i Tren 348.

20 *Segona postcomunió*. Com les dues peces anteriors, la postcomunió que analitzem es troba en els mateixos còdexs litúrgics esmentats, és a dir, Rip 189, Tor 41 f. 14, SP 19 i Tren 349.

21 *Collecta del dissabte de la III.^a setmana de Quaresma*

El text de la collecta del SCu 47 f. 38 no es troba en cap més dels sacramentaris comparats. Tots ells, en canvi, presenten el mateix text de l'Ha 252 i a l'indret que tot seguit indiquem, Pa 226, Rip 197, Vic 68 f. 34^a, Tor 41 f. 14^v, SB f. 19^v i Tren.

22 *Oració sobre el poble del dissabte de la III.^a setmana de Quaresma*

L'únic sacramentari que coincideix una vegada més amb SCu 47 f. 38, és Tor 41 f. 14. Els restants segueixen l'Ha 255. Són Pa 229, Rip 201, Vic 68 f. 34^v, SB f. 20 i Tren.

23 *Secreta del dilluns de la IV.^a setmana de Quaresma*

La secreta de SCu 47 f. 38 procedeix de la litúrgia hispànica,⁷ i és comuna amb la de Tor 41 f. 15. El text del paduà, Pa 234, presenta, pel seu compte, *Cunctis nos domine reatibus*. Els restants, en els respectius llocs, segueixen Ha 261; són Rip 207, Vic 8 f. 35, SB f. 20, i Tren.

7. M. FEROTIN, *op. cit.*, n. 498, col. 214.

- 24 *Oració sobre el poble del dilluns de la IV^a setmana de Quaresma*
Els manuscrits SCu 47 f. 38^v i Tor 41 f. 15, tenen el mateix text. El text d'Ha. 263 és compartit per Pa 236, Rip 210, Vic 68 f. 35^v SB f. 20 i Tren.
- 25 *Secreta del dimarts de la IV^a setmana de Quaresma*
El text de SCu f. 38^v només el té ell. Pa 238 posa *Accepta tibi sint*, i Tor 41 f. 16^v porta la peça hispànica *Humiliatis corporibus*; ⁸ els sacramentaris següents tenen la secreta de l'Ha. 265, Rip 212, Vic 68 f. 35, SB f. 20^v i Tren.
- 26 *Postcomunió del dimarts de la IV^a setmana de Quaresma*
El sacramentari SCu 47 f. 38^v i Tor 41 f. 15^v tenen la postcomunió de procedència gelasiana.⁹ El text de Vic 68 f. 35 és *Quaesumus omnipotens deus ut inter...* En els següents sacraments hom troba el text d'Ha. 266, Pa 139, Rip 214, SB f. 21 i Tren.
- 27 *Oració sobre el poble del diumenge de la IV^a setmana de Quaresma*
La novetat l'ofereix, com tantes vegades, la identitat entre SCu f. 39 i Tor 41 f. 15^v; es tracta d'una peça de procedència gelasiana¹⁰ Ha 272 és seguit per Pa 245, Rip 221, Vic 68 f. 36^v, SB f. 21^v i Tren.

Missa del dijous de la IV^a setmana de Quaresma

- 28 *Collecta*. Novament hi ha identitat entre SCu 47 f. 39^v i Tor 41 f. 16. La peça comuna procedeix de la litúrgia hispànica.¹¹ També coincideixen entre ells amb el text *Praesta quaesumus domine ut salutaris*, Rip 222, Tren 351. A Pa. 246 hi ha *Magnificet te domine*. El sacramentari Ha 273 és seguit per Vic 68 f. 37 i SB f. 21^v.
- 29 *Secreta*. La secreta de SCu 47 f. 39^v és compartida per Rip 224, Tor 41 f. 16 i Tren 352; és una peça de procedència gelasiana.¹² La del paduà, Pa 247, és *In tuorum domine pretiosa morte*. El text d'Ha 274 es troba a Vic 68 f. 37 i SB 21^v.
- 30 *Oració sobre el poble*. L'oració és comuna a SCu 39^v, Rip 226, Tor 41 f. 16, i Tren 353. La de Pa 248 és *Sit nobis domine sacramenti tui*. El d'Ha 275 és comú alhora amb Vic 68 f. 37, i SB f. 32.
- 31 *Oració sobre el poble del dilluns de la setmana de Passió*
Tenen la mateixa oració SCu 47 f. 40^v i Tor 41 f. 17; procedeix del

8. M. FEROTIN, *op. cit.*, n. 470, col. 205.

9. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 76, 17

10. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 1396, 202.

11. M. FEROTIN, *op. cit.*, n. 1223, col. 553.

12. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 185, 31.

gelasià i justament per al mateix dia que els manuscrits acabats d'esmentar.¹³ Tenen la secreta d'Ha 291, Pa 264, Rip 246, Vic 68 f. 39^v, SB f. 23^v i Tren.

32 *Oració sobre el poble del diumenge de la Setmana de Passió*

L'oració de SCu 47 f. 41 és comuna amb Tor 41 f. 17. Els altres sacramentaris segueixen Ha 299; és el cas de Pa 272, Rip 256, Vic 68 f. 40^v, SB f. 24^v i Tren.

33 *Postcomunió del dijous de la Setmana de Passió*

El text del SCu 47 f. 41^v és compartit per Rip 260, Vic 68 f. 41, Tor 47 f. 17^v, Tren 356 i Gir 46 f. 2^v. El manuscrit de Pàdua, Pa 275, posa *Caelistia dona capientibus*. El text d'Ha 302 es troba també a SB f. 24^v

34 *Oració sobre el poble del dijous de la Setmana de Passió*

La fórmula de SCu f. 41^v és la mateixa que es troba a Rip 261, Vic 68 f. 41, Tor 41 f. 17^v, Tren 357 i Gir 46 f. 2^v. La fórmula de Pa 276 és *Populi tui deus*. La de l'Ha 303 és comuna amb SB f. 24^v.

35 *Secreta del divendres de la Setmana de Passió*

Aquesta secreta del SCu 47 f. 41^v es troba igualment a Ter 41 f. 17^v i a Gir 46 f. 3. Procedeix del sacr. gelasià.¹⁴ La secreta de l'Ha 305 es repeteix a Pa 278, Rip 263, Vic 68 f. 41, SB f. 25 i Tren.

Missa del dissabte de la Setmana de Passió

36 *Collecta*. La collecta del SCu f. 42 es repeteix a Rip 267, Vic 68 f. 42, Tor 41 f. 18, Tren 358 i Gir 46 f. 3. L'absència d'aquesta missa en altres sacramentaris dóna per resultat que la d'Ha 308 no és compartida per cap dels comparats.

37 *Secreta*. Aquesta oració de SCu 47 f. 42, coincideix amb la de Rip 269, Tor 41 f. 18^v, Tren 259 i Gir 46 f. 3^v. La de l'Ha 309 és *Cunctis nos quaesumus domine reatibus*, i la de Vic 68, f. 42, *Proficiat quaesumus domine plebs*.

38 *Postcomunió*. La peça que correspon a la postcomunió d'aquest dissabte en el sacramentari de SCu 47 f. 42 es troba també en els sacramentaris de Rip 271, Tor 41 f. 18^v, Tren 360 i Gir 46 f. 3^v. La de l'Ha 310 és *Divini saciati muneris*; la de Vic 68 f. 42, *Praesta quaesumus omnipotens deus ut univsum*.

13. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 262, 40.

14. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 236, 37.

39 *Secreta del diumenge de Rams*

Aquesta secreta del sacramentari de SCu 47, f. 42, és la que es troba també a Rip 280, MP 146, Tor 41 f. 18^v. La d'Ha 213 és comuna amb Pa 282, Vic 68 f. 51, Gir 46 f. 3^v i Tren.

40 *Segona collecta del dilluns de la Setmana Santa*

Els sacramentaris que la tenen són Rip. 284 i Gir 46 f. 7^v i coincideixen amb la SCu 47 f. 42.

41 *Secreta del dilluns de la Setmana Santa*

El text de SCu 47 f. 42 és el mateix de Tor 41 f. 19. Tots els altres manuscrits tenen la d'Ha 316 i són el següents: Pa 285, Rip, 285, Vic 68 f. 51^v, SB f. 30, Gir 46 f. 7 i Tren.

*Missa del dimarts de la Setmana Santa*42 *Segona collecta.* Els sacramentaris que tenen la segona oració no coincideixen amb la de SCu 47 f. 43, excepte Tor 41 f. 19. La de Rip 290 és *Da salutem domine*, i la de Gir 46 f. 8 *Fac quaesumus omnipotens deus ut quod veraciter*.43 *Secreta.* La del Ms. SCu 47, f. 43 és també la de Vic 68 f. 52 i de Tor 41 f. 19, i correspon a la del gelasià per a aquest dimarts.¹⁵ La de l'Ha 320 és a Pa 288 *bis*, Rip 291, SB f. 32 i Gir 46 f. 8.44 *Postcomunió.* Els dos sacramentaris que coincideixen amb la de SCu f. 43 són el de Pa 289 i Tor 41 f. 19. Coincideixen amb la del gelasià per al mateix dimarts.¹⁶ Els restants segueixen la de l'Ha 321. Són els següents; Rip 293, Vic 68, f. 52, SB f. 31, Gir 46 f. 8 i Tren.45 *Secreta del dimecres de la Setmana Santa*

El text d'aquesta secreta de SCu 47 f. 33^v no es troba en els altres manuscrits comparats. El d'Ha 325, la tenen també Pa 293, Rip 297, MP 150, Vic 68 f. 52, Gir 46 f. 8^v i Tren. *Suscipe quaesumus domine munera* és el text de la de Tor 41 f. 19^v i SB 31^v.

15. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 340, 54.

16. L. C. MOHLBERG, *op. cit.*, n. 341, 54.

III. LES MISSES DELS DIJOUS I DISSABTES

Atès que els darrers complements a la redacció de l'*Hadrianum* són els dijous de quaresma, ens ha semblat convenient de veure com se situa el sacramentari estudiat aquí, en relació amb el prototip.

Si tenim en compte, a més, que sobretot de dos dissabtes — el de Quinquagèsima i l'anterior al diumenge de Rams— tenim la pròpia història a l'interior del sacramentari Gregorià, creiem que restarà justificat d'ocupar-nos també ara dels dissabtes que en el manuscrit de Sant Cugat presenten alguna variant.

Començarem pel dissabte de Quinquagèsima. La missa no existeix ni en l'*Hadrianum*, ni en el paduà, ni tampoc en el Trento, de tradició gregoriana primerenca.

El manuscrit de Sant Cugat, per proveir-se d'aquesta missa, s'ha valgut de la mateixa tradició dels tres sacramentaris catalans que tenien la missa: el de Ripoll, el de Vic, ms. 68, i el que conté el ms. 41 de Tortosa. Per damunt d'ells, el de Sant Cugat ofereix l'originalitat d'ésser l'únic que a més té l'oració *super populum*, si descomptem l'altre que la té, el Ms. 68 del Mus. Epis. de Vic, però amb una fórmula diferent.

La variant del dissabte de la 1.ª setmana compta poc. Pel que fa a les oracions que hi ha abans de la de la missa, *Deus qui tribus pueris*, el nostre només posa les quatre primeres de l'Ha (núms. 192-195 seguides de la setena (=Ha 198) i de la cinquena (=H 196).

No té l'oració *super populum*, com tampoc es troba en l'Ha.

El tercer dissabte es diferencia de l'Ha per la collecta i la *super populum* ja esmentades en l'estudi anterior.

Per proveir-se de missa el dissabte de passió, el sacramentari de Sant Cugat no segueix el model adrià d'emprar el formulari gelasià del dilluns de la quarta setmana (330-332) ni el de Pàdua, sinó que reproduïx fidelment el model del sacramentari de Trento, propi d'aquest dissabte, i només pren de l'Ha. n. 311, l'oració *super populum*, en no tenir-ne de pròpia el ms. de Trento.

Recordem de passada que aquesta tradició la segueixen també els sacramentaris Ripoll, Tortosa, ms. 41 i Girona, ms. 46.

Si pasem ara a l'anàlisi dels dijous de quaresma, notarem que el sacramentari de Sant Cugat no segueix la tradició de l'adrià, ni la del manuscrit de Pàdua, sinó la de Trento.

En efecte, la collecta del dijous de quinquagèsima i la dels dijous de la primera i de la segona setmana, el ms. 47 de Sant Cugat les té en comú amb el referit sacramentari. És més, tota la missa d'aquest segon dijous és la del còdex tridentí. Deixem ara de banda el fet que no és pas l'únic sacramentari català que ho fa.

La modalitat que presenta el tercer dijous és d'un enriquiment de tres peces en relació amb l'Ha., en doblar el de SCU la collecta, la secreta i la postcomunió. Una vegada més la coincidència és total amb el sacramentari de Trento. En el lloc corresponent hem pogut veure que aquesta via era seguida també per tres altres sacramentaris catalans.

Els tres formularis propis de SCU per al dijous són idèntics als de

Trento, si n'exceptuem la collecta. En aquest cas les tres peces del sacramentari de Trento coincideixen del tot amb les tres del de Ripoll. El ms. de Sant Cugat s'identifica amb les tres peces del de Tortosa.

Al dijous de passió, les dues peces pròpies del sacramentari de Sant Cugat apareixen una vegada més en el de Trento, fet que es repeteix en altres sacramentaris catalans si exceptuem el de Barcelona.

IV. UNES CONSTATAcions QUE CAL TENIR EN COMPTE

A l'hora de concretar el resultat de l'anàlisi precedent, s'imposen unes constatacions prou importants per a figurar a manera de conclusions.

D'entrada ens adonem d'una quantitat molt més elevada de peces d'allò que raonablement hom podia esperar, que diferencia el manuscrit monacal de Sant Cugat del prototip Adrià. Quaranta-cinc peces per al temps de septuagèsima i Quaresma, per bé que no qüestionen la procedència adriana del manuscrit, signifiquen un grau molt elevat d'independència en un moment que la unificació de la litúrgia romana era la norma.

No afecta gaire, a l'hora dels resultats, el fet que set d'elles provenen de la missa del dissabte de quinquagèsima, no existent en l'Ha, o el de les tres de més que el nostre sacramentari posa en relació amb les quatre de l'adrià en el dijous de la tercera setmana.

La tradició de tipus gregorià, segons el model del còdex de Pàdua D 47, no ha deixat rastre en les quaranta-cinc variants.

Les relacions amb el sacramentari gelasí, malgrat ésser no massa nombroses, mereixen atenció. Els catorze punts de contacte d'ambdós sacramentaris s'estructuren en una doble línia. D'un costat hi ha aquelles peces que malgrat la procedència gelasiana, en el manuscrit de Sant Cugat ocupen un lloc diferent de l'originari. Són les següents: núm. 1: postcom. al diumenge de sexagèsima = a dium. de septuagèsima; núm. 3: coh. del dij. de quinquagèsima = a div. de quinquagèsima; núm. 5: postcom. del div. de quinquagèsima, pot considerar-se al seu lloc pel fet de formar part del grup de peces per a aquesta setmana; núm. 19: la secr. del dij. de la tercera setmana = a dimecres de Cendra; núm. 26: postcom. del dimarts de la tercera setm. = dium. de sexagèsima; núm. 27: la *sup. pop.* del dime. = procedeix de la missa *pro mortalitate animalium*; núm. 29: la secr. del dij. de la quarta setm. = div. de la segona setm.; núm. 35: la secr. del div. de la setm. de Passió = al dima. de la quarta setmana.

L'altre grup de peces gelasianes el formen la llista de les que han passat al sacramentari que estudiem sense haver perdut el lloc propi. El formen el núm. 14, que és la secreta del dium. II de quaresma; núm. 31: = *sup. pop.* del dill. de Passió; núm. 39: secr. del Dium. dels Rams; núm. 41: secr. del dill. de la Setm. Santa; núm. 43: secr. del dimarts sant, i núm. 44: postcom. del dimarts sant.

S'imposa l'evident proximitat, derivada de l'ús d'unes mateixes fonts, entre el sacramentari de Sant Cugat i el del ms. 41 de la Biblioteca

Capitular de Tortosa. Sobre les quaranta-cinc peces estudiades, constatar que una quarantena són comunes amb el sacramentari tortosí, és un rècord que el situa molt per davant del català que més s'hi acosta, el sacramentari de Ripoll, que en presenta dinou.

Si cal establir una jerarquia de graus d'aproximació, el segon lloc correspon al sacramentari ripollès. Els segueixen el ms. 68 del Mus. Epis. de Vic, i el 46 del Mus. Dioc. de Girona, amb set peces en cada un d'ells, comunes amb el ms. 47 de Sant Cugat. Malgrat l'idèntic nombre de peces, no es poden posar tots dos sacramentaris en un mateix pla, ni en una idèntica tradició.

És ben probable que si el manuscrit de Girona no estigués mutilat al començament —raó que explica per què actualment comença el dijous de la setmana de Passió— l'estudi comparatiu donaria per resultat ésser molt més pròxim al de Tortosa, o bé al de Ripoll, com ho fan avinent les set peces amb les quals gairebé coincideix del tot.

Constatem de passada, malgrat no ésser l'objecte principal d'aquest estudi, que hom endevina una doble tradició pel que fa als sacramentaris catalans. A la primera s'hi arrencarien els de Sant Cugat 47, Tortosa 41, i Girona 46. A la segona el de Barcelona, i Vic 68. Basem la darrera afirmació en el fet que aquests dos últims sacramentaris, pel que fa a la Quaresma, serveixen estricta fidelitat a l'Ha, (almenys el de Barcelona, i hi és força fidel el de Vic). L'absència de formularis d'entre setmana en el «Missale Parvum» i sovint incomplets els dominicals, fan que sigui impossible d'endevinar quina és la seva línia.

Un altre punt remarcable és el parentiu que hom endevina entre el sacramentari que estudiem i la tradició gregoriana-adriana representada pel sacramentari de Trento. Ho fa pensar la coincidència de la quinzena de peces alhora coincidents gairebé totes elles amb les analitzades dels sacramentaris de Ripoll i Tortosa.

Els dijous de quaresma són un reflex clar d'això que acabem de dir. Les variants que presenten els que formen la pre-quaresma i quaresma del còdex de Sant Cugat, són les mateixes del còdex de Trento llevat de la collecta del quart dijous, que és la del sacramentari de Ripoll.

Pel que fa als dissabtes, atès que del resultat de l'estudi només és segura la coincidència amb Trento del dissabte de Passió, hom no pot aventurar amb seguretat que segueixin la línia de Trento.

Finalment cal esmentar que les peces que hem assenyalat amb els n.ºs. 13, 23 i 28, són de procedència hispànica.

menti. liberemur ab hostib' nris & corpori. p.

Acepta t' sunt dne nri dona secreta.
icunij: que & expiādo nos tua grā dig-
nos efficiāt. & ad sempit'na p'nuisa pducāt.

Prebeat nō dne diuinū tua p' com.
scā feruorē. quo coz parit & actu delecte-

Respice dne p' sup' p'p'm. **L**mur & fructu. p.
pici' plebem tuā & toto tō corde subiec-
tam. presidij inuicte pietatis attolle. p.

Da q's om'ps d's: f'ra. vi. collecta.
ut sacro nos purificāte ieiunio. sine
rit' nris ad scā uentura facias puenire. p.

Hec in nō sacrificia d's. & actione secreta.
p'maneant. & opatione firment. p' p' com.

Fac nos q's dne accepto pignore salutis et-
ne: sic tendere cōgruent. ut ad eā pueni-

Ora q's dne p'p'to tuos sup' p'p'm. **L**re possim. p.
salutē nris & corporis: ut bonus opib' in-

Derendo. tue sc'p' uirtutis mereat. p'p'tio
da q's dne nris effectū s'cto coll. lue defēdi. p.

ieiunijs salutē: ut castigacio carnis assūp-
ta. ad mārū uegetacionē trāseat amārū. ¶
His sacrificijs dñe cōcede placat. Secreta.
ut delictis nō grauem exerceas. q̄ pprijs
oramus absolui. ¶ 1° com. **S**acramenti
tui dñe diuina libatio penetrabilia nri cor-
dis infūdāt. ⁊ sui participes potentē efficiat.
Familiā tuā q̄s dñe cōtinuas v̄p̄ p̄tm. ¶
pietate custodi. ut que in sola fide gr̄e celes-
tis inuitē. celesti etiā p̄tectione munitē. ¶
Q̄s om̄ps d̄s uota D̄ca. iiii. i. xl. collect.
hūmilū respice atq; ad defensionem
nrām. dextera tue maiestatis extēde. ¶
Hęc hostia dñe q̄s emūdet nrā delicta. Secra.
⁊ sacrificiū celebrādū sub dno r̄o corpo-
ra m̄tesq; sc̄ificet. ¶ Post comunio.
Revocet nos dñe reatib⁹ ⁊ p̄culis ppiciat⁹
absolue. quos tanti misterij tribus s̄ par-
Cordib⁹ nr̄is Eka. ii. collect. **L**icipes. ¶
q̄s dñe sp̄m sc̄m tuū benignū infunde.